

УДК 342.7/9(477)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2024.33.28>

СТАН НАУКОВОГО ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Радчук Анатолій Анатолійович,
orcid.org/0009-0004-0786-815X
кандидат юридичних наук,
голова Одеського окружного
адміністративного суду

В статті досліджено наукові підходи та їх стан в умовах сьогодення з проблематики адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців. Адміністративно-правове забезпечення прав військовослужбовців в Україні набуває все більшої значущості в умовах сучасних викликів, які постають перед нашою державою. Військова агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася у 2014 році та продовжується до сьогодні, ставить перед суспільством і державою нові завдання щодо захисту прав та свобод військовослужбовців, які стоять на передовій лінії оборони суверенітету і територіальної цілісності нашої країни. Сучасний стан правового забезпечення прав військовослужбовців в Україні потребує глибокого аналізу і систематизації. Забезпечення прав військовослужбовців є важливим елементом державної політики, що спрямована на підтримку морального та бойового духу армії, підвищення її боєздатності та ефективності. Права військовослужбовців, визначені Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами, охоплюють широкий спектр питань, від соціального захисту до правового регулювання службової діяльності. Проте, на практиці реалізація цих прав часто стикається з численними перешкодами та проблемами.

Сфера адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців залишається мало досліджуваною та потребує додаткового вивчення та аналізу, розробки механізму забезпечення прав військовослужбовців, що дасть змогу уникнути помилок і необдуманих рішень. Кожен громадян набуває статусу (права та обов'язки) військовослужбовця пройшовши певні процедури. Адміністративно-правовий статус військовослужбовця має певні особливості зумовлені предметом галузі адміністративного права.

Зроблено висновок, що проблема адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців є однією з ключових для держави, є комплексною та багатогранною, особливо в умовах збройного конфлікту. Вимагає подальших досліджень і розробки ефективних механізмів реалізації прав і свобод військовослужбовців, які б враховували специфіку їх служби та забезпечували належний рівень правового захисту в умовах сучасних викликів і загроз.

Ключові слова: військовослужбовці, адміністративно-правове забезпечення, проблематика, права, Збройні Сили України.

STATE OF SCIENTIFICALLY CONSIDERED PROBLEMS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROTECTION OF THE RIGHTS OF MILITARY SERVICEMEN**Radchuk Anatolii Anatoliiovych**

Candidate of Science of Law,

Chief Justice of the Odessa Circuit

Administrative Court

The article examines scientific approaches and their status in today's conditions on the issues of administrative and legal protection of the rights of military personnel. Administrative and legal protection of the rights of military personnel in Ukraine is gaining more and more importance in the conditions of modern challenges facing our state. The military aggression of the Russian Federation against Ukraine, which began in 2014 and continues to this day, presents society and the state with new tasks to protect the rights and freedoms of military personnel who stand on the front line of defense of the sovereignty and territorial integrity of our country. The current state of legal protection of the rights of military personnel in Ukraine requires in-depth analysis and systematization. Ensuring the rights of servicemen is an important element of state policy aimed at maintaining the morale and fighting spirit of the army, increasing its fighting capacity and efficiency. The rights of military personnel defined by the Constitution of Ukraine and other normative legal acts cover a wide range of issues, from social protection to legal regulation of official activities. However, in practice, the realization of these rights often faces numerous obstacles and problems.

The sphere of administrative and legal protection of the rights of servicemen remains little researched and requires additional study and analysis, development of a mechanism for ensuring the rights of servicemen, which will make it possible to avoid mistakes and ill-considered decisions. Every citizen acquires the status (rights and duties) of a military serviceman after passing certain procedures. The administrative-legal status of a military serviceman has certain features determined by the subject of the field of administrative law

It was concluded that the problem of administrative and legal protection of the rights of military personnel is one of the key for the state, it is complex and multifaceted, especially in conditions of armed conflict. It requires further research and the development of effective mechanisms for the realization of the rights and freedoms of military personnel, which would take into account the specifics of their service and ensure the appropriate level of legal protection in the conditions of modern challenges and threats

Key words: military personnel, administrative and legal support, problem, rights, Armed Forces of Ukraine.

Актуальність дослідження. Адміністративно-правове забезпечення прав військовослужбовців в Україні набуває все більшої значущості в умовах сучасних викликів, які постають перед нашою державою. Військова агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася у 2014 році та продовжується до сьогодні, ставить перед суспільством і державою нові завдання щодо захисту прав та свобод військовослужбовців, які стоять на передовій лінії оборони суверенітету і територіальної цілісності нашої країни. Особливої актуальності це питання набуває в умовах воєнного стану, коли права військовослужбовців можуть бути обмежені з огляду на необхідність забезпечення обороноздатності держави. Важливим аспектом є також міжнародний досвід забезпечення прав військовослужбовців, який може бути корисним для вдосконалення національного законодавства та практики його застосування.

Дослідження адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців є надзвичайно актуальним у контексті сучасних викликів і загроз, з якими стикається

Україна. Вирішення цих проблем сприятиме підвищенню ефективності військової служби, зміцненню обороноздатності країни та забезпеченню захисту прав і свобод тих, хто стоїть на захисті нашої держави.

Огляд останніх досліджень. В основу нашого дослідження лягли наукові дослідження таких науковців, як В. Авер'янова, О. Бандурка, Ю. Битяка, М. Беланюк, С. Беньковського, П. Богуцького, В. Галуцького, І. Гибалюк, Б. Головка, І. Голосніченка, С. Гончарука, О. Гущина, Є. Додіна, К. Драмаренко, О. Зайчука, В. Зеленого, Р. Калюжного, Л. Кельмана, Л. Ковалюка, А. Комзюка, В. Колпакова, Т. Коломоець, В. Котюкф, І. Коржа, В. Курило, Д. Лук'яновф, Н. Матузовф, О. Негодченко, М. Остапенко, Н. Оніщенко, В. Пашинського, В. Петкова, В. Погорілко, П. Рабіновича, А. Селіванова, С. Скуріхіна, М. Хавронюка, Ю. Шайгородського, М. Шульги, В. Шульгіна, І. Шопіної, В. Яценка та інших. Однак, свою увагу звертали на загальні положення адміністративного, військового права, або аналізувати більш загальні, суміжні чи спеціальні виклики.

Мета статті полягає в тому щоб проаналізувати стан наукового осмислення проблематики адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців.

Виклад основних положень. Сучасний стан правового забезпечення прав військовослужбовців в Україні потребує глибокого аналізу і систематизації. Забезпечення прав військовослужбовців є важливим елементом державної політики, що спрямована на підтримку морального та бойового духу армії, підвищення її боєздатності та ефективності. Права військовослужбовців, визначені Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами, охоплюють широкий спектр питань, від соціального захисту до правового регулювання службової діяльності. Проте, на практиці реалізація цих прав часто стикається з численними перешкодами та проблемами.

Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організації і порядок діяльності яких визначаються законом. Збройні Сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності [1].

Питанням пов'язаним із військовослужбовцями в наукових кругах стали звертати увагу після військової агресії російської федерації в Україну у 2014 року.

У першу чергу науковці почали досліджувати етапи історичного розвитку військового права та створення військ на теренах України. Це роботи Головка Б.Г. «Становлення військового права на українських землях у V ст.до н.е. – XVI ст.»; Калюжного Р.А. та Алієва Р.В. «Становлення і розвиток систематизації військового законодавства України»; Гавришук О. М. «Історія становлення та розвитку законодавства про військову дисципліну: від княжих часів до кінця 19 століття»; Беланюк М.В. «Становлення органів військової юстиції на теренах України (1939–1942 рр.): історико-правове дослідження». Львівські науковці В. Гриневич, Л. Гриневич, Б. Якимович та ін видали історично-публіцистичне видання «Історія українського війська, 1917–1995» тощо.

Більш глобальним аспектам закономірностей і особливостей правового забезпечення оборони України стало наукове дослідження Пашинського В.Й. «Адміністративно-правове забезпечення оборони України: теорія і практика». Коропатюк І.М. досліджував «Адміністративно-правові засади взаємодії громадянського суспільства і Збройних сил України».

А, науковець Коваль В.П. «Адміністративно-правовий статус військовослужбовців в Україні в умовах правового режиму воєнного стану».

Однак, сфера адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців залишається мало досліджуваною та потребує додаткового вивчення та аналізу, розробки механізму забезпечення прав військовослужбовців, що дасть змогу уникнути помилок і необдуманих рішень. До проблематики адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців необхідно підходити із з'ясування змісту таких категорій «права людини», «правовий статус», «адміністративно-правовий статус», «статус», «військовослужбовець», «права», «обов'язок» тощо. Згідно конституційних основ захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України [1]. Кожен громадян набуває статусу (права та обов'язки) військовослужбовця пройшовши певні процедури. Адміністративно-правовий статус військовослужбовця має певні особливості зумовлені предметом галузі адміністративного права. Так, існує певний порядок посадових взаємовідносин (підпорядкованість) при яких військовослужбовець зобов'язаний беззаперечно виконувати накази і поставлені завдання в різних умовах, у своїй більшості пов'язаних із ризиком для життя. Іншою особливістю є те, що військовослужбовець, як громадян України має всі права передбачені Конституцією України, але їх реалізація є дещо обмеженою.

І. Корж, у своєму дослідженні умови набуття і припинення правового статусу військовослужбовців в Україні, поділив на дві його частини: загальну до якої ним віднесено юридично гарантовані чинним законодавством, насамперед Конституцією України, права і свободи, а також визначені обов'язки й відповідальність військовослужбовців як громадян України. Особливість статусу військовослужбовця полягає в тому, що він володіє правами і свободами людини та громадянина з певними обмеженнями, визначеними чинним законодавством України. Та військово-службову, де основу правового статусу військовослужбовця становлять права, обов'язки й відповідальність військовослужбовців, яка передбачена військовим законодавством і яка, по суті, визначає його правове становище, його адміністративно-правовий статус [2]. Повністю можемо погодитись із даною точкою зору.

Так, держава забезпечує соціальний і правовий захист військовослужбовців, резервістів, у разі якщо вони виконують обов'язки служби у військовому резерві, та військово-возобов'язаних, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, членів їх сімей, працівників Збройних Сил України, а також членів сімей військовослужбовців, резервістів та військово-возобов'язаних, які загинули (померли), пропали безвісти, стали особами з інвалідністю під час виконання службових обов'язків або постраждали у полоні в ході бойових дій (війни), в умовах надзвичайного стану чи під час виконання службових обов'язків за межами України в порядку військового співробітництва або у складі національного контингенту чи національного персоналу у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки [3]. У своїй роботі П. Рабінович наголошував, що права людини – це певні можливості людини, котрі необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку суспільства і мають бути загальними та рівними для всіх людей. Науковець зазначає, що це, по-перше, певні свободи людини, тобто її можливість діяти певним чином або ж утримуватися від певних учинків з тим, щоб забезпечити собі належне існування, розвиток, задоволення тих потреб, які сформувались. Причому, якщо йдеться про основні права, то під ними слід розуміти саме такі можливості, без котрих людина не може нормально існувати. Що значить “нормально”? Відповідь на це запитання зумовлюється біологічною і соціальною обґрунтованістю потреб людини. Варто наголосити, що саме ці потреби, як результат історично-природного та соціального розвитку людства, не є незмінними. По-друге, зміст і обсяг можливостей людини залежать насамперед від можливостей усього суспільства, головним чином від рівня

його економічного розвитку. І в цьому сенсі права людини – явище соціальне: породжуються вони самим суспільством. По-третє, ці можливості за їх основними, “стартовими” показниками, «дозами» мають бути рівними, однаковими в усіх людей. Лише тоді вони будуть правовими (від слів “правильний”, “справедливий”, “праведний” тощо). Тому, по-четверте, вони не повинні будь-ким відчужуватись, відбиратись, не можуть вони бути і “дарунком” з боку держави або будь-якої іншої організації або особи [4]. П. Рабінович зазначає, що права людини повинні бути захищеними і недоторканими, незалежно від обставин. Держава забезпечує соціальний і правовий захист військовослужбовців, резервістів та членів їх сімей, особливо в умовах надзвичайного стану та збройного конфлікту, що передбачено відповідними законами України. Цей захист охоплює широкий спектр прав і гарантій, включаючи соціальне забезпечення, медичне обслуговування та правову допомогу, що є критично важливим для підтримання боєздатності та морального духу військовослужбовців.

Однак, що стосується військовослужбовців, резервістів то на час виконання ними обов’язків служби у військовому резерві та працівники Збройних Сил України можуть бути обмежені у свободі пересування, вільному виборі місця проживання та праві вільно залишати територію України, праві на збирання, використання і поширення інформації відповідно до закону [3]. Окрім того, вони повинні зупинити членство у політичних партіях на період роботи у Збройних Силах України, а також заборонено приймати участь у страйках.

Щодо порушень прав людини то такі факти мають під час мобілізації. Слід зазначити, що в основу Закону України «Про Мобілізаційну підготовку та мобілізацію» основний принцип дотримання прав людини відсутній. Вказано, що мобілізаційна підготовка та мобілізація здійснюються на основі таких принципів: централізоване керівництво; завчасність; плановість; комплексність і погодженість; персональна відповідальність за виконання заходів щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації; додержання прав підприємств, установ і організацій та громадян; гарантована достатність; наукова обґрунтованість; фінансова забезпеченість [5]. Окрім того, певним новшеством є те, що упродовж 30 днів ТЦК може подати до суду позов щодо обмеження для громадянина права керування транспортним засобом. У разі якщо суд задовольнить цю заяву, то поліція вилучить водійські права в громадянина.

Висновок. Таким чином, проблема адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців є однією з ключових для держави, є комплексною та багатогранною, особливо в умовах збройного конфлікту. Вимагає подальших досліджень і розробки ефективних механізмів реалізації прав і свобод військовослужбовців, які б враховували специфіку їх служби та забезпечували належний рівень правового захисту в умовах сучасних викликів і загроз.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Корж І.Ф. Військова служба в Україні: вступ, просування, припинення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2004. 20 с.
3. Закон про Збройні Сили України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>
4. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Навч. посібник. Вид. 9-е, зі змінами. Львів: Край, 2007. 192 с.
5. Про Мобілізаційну підготовку та мобілізацію. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>